

СТРАЧЕНІ СВІТАНКИ: ХУДОЖНЯ ПРАВДА ТРАГЕДІЇ

У рамках декади українства відбувся традиційний «День українського кінематографа», організований доц. А.М. Домановським. Цього разу для перегляду було обрано український художній фільм режисера Григорія Кохана «Страчені світанки», відзнятий 1995 р. на Національній кіностудії художніх фільмів ім. Олександра Довженка.

Перед початком фільму Андрій Миколайович коротко розповів про найважливіші фільми, відзняті в Україні в першій половині 1990-х рр., особливо відзначивши ті з них, що є сюжетно близькими до обраної цього року картини. Це фільми про життя західних областей України у перші роки після завершення Другої світової війни, коли підрозділи Української повстанської армії продовжували збройну боротьбу за створення незалежної української держави. Серед найкращих за сюжетом, режисерською та акторською роботою фільмів Андрій Миколайович назвав стрічки «Останній бункер» (1991 р.) і «Вишневі ночі» (1992 р.). Хронологічно цей перелік продовжує також кінокартина «Страчені світанки» (1995 р.).

Сюжет фільму не надто складний. У перші повоєнні ро-

ки радянська влада намагається остаточно утвердитися у новоприєднаних західних областях України, перенести сюди звичні для неї соціально-економічні та ідеологічні порядки. Ліквідовано приватну власність на засоби виробництва, селяни, попри їхній спротив, примусово зганяються до колгоспів, нищиться церква, переслідуються будь-які вияви незгоди з впровадженою політикою чи, тим більше, непокори новій владі. Протистояти насаджуваним порядкам силою зброї намагається УПА, боротьба з якою, своєю чергою, спричиняє радикалізацію каральних акцій підрозділів НКВС. Заручником цієї війни «без правил» стає цивільне населення, в першу чергу – родичі повстанців, яких примусово переселяють до Сибіру.

Сюжет розгортається, і в ньому, зрештою, ми майже не бачимо суто позитивних чи суто негативних героїв. Все як у житті – ідейний борець за встановлення радянської влади

організовує примусове переселення українців до Сибіру і закриває очі на криваві злочини бійців НКВС проти цивільного населення, а вояки УПА, проводячи відплатні акції, вбивають тих-таки цивільних, яких підозрюють у співпраці з органами радянської влади. Героїчні й безглузді, але від цього не менш трагічні смерті не минають ні бійців з обох сторін, ані, передусім, мирних жителів.

Найцікавішим моментом фільму для мене став діалог між лейтенантом НКВС і вояком УПА, під час якого повною мірою розкриваються позиції ворогуючих сторін. Чому саме цей момент? Мабуть, через те, що я заплутався, адже обидва персонажі були представлені у стрічці як в образі героїв, так і у малопривабливих образах безжалюгідних катів. Під час розмови енкаведист, росіянин родом з Алтаю, стверджував, що борець за світле майбутнє для усього народу, за викоринення бандитизму, за порядок і робитиме це, бо дав присягу. На це вояк УПА спитав, що той робив би, якби на його землю, на Алтай, прийшли з танками й автоматами, та почали вчити, як треба правильно жити, щоб бути щасливим. Лейтенант розлютився, крикнучи, що гнав би таких «учителів» що є сил,

як уже гнав німецьких окупантів. «От бачиш як», – коротко кинув упівещ, стверджуючи свою правду і право чинити опір силою нав'язуваній йому на його землі радянській владі.

Завершується фільм трагічно – зібраних по селах «пособників» і родичів «бандитів» вантажать у вагони і відправляють на спецпоселення до Сибіру, а бійці НКВС святкують «вдалу операцію». Вдала відплатна акція з боку УПА, під час якої знищуються винуватці трагедії, лише додає крові й горя до й так уже переповненого рахунку смертей на тлі зруйнованих життів сотень переселенців.

Художня правда кінострічки виявляється настільки сильною, що залишає після перегляду тривалий гіркий присмак. Однак саме він, мабуть, і є запорукою того, що подібне не має більше повторитися в українській історії.

Віталій Торохтій, гр. А-12